

Miejsce
na naklejkę
z kodem szkoły

dysleksja

MOB-P1A1P-062

EGZAMIN MATURALNY Z JĘZYKA BIAŁORUSKIEGO

Arkusz I

ARKUSZ I

POZIOM PODSTAWOWY

MAJ
ROK 2006

Czas pracy 170 minut

Instrukcja dla zdającego

1. Sprawdź, czy arkusz egzaminacyjny zawiera 14 stron. Ewentualny brak zgłoś przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
2. Rozwiązania zadań zamieść w miejscu na to przeznaczonym.
3. Pisz czytelnie. Używaj długopisu/pióra tylko z czarnym tuszem/atramentem.
4. Nie używaj korektora, a błędne zapisy przekreśl.
5. Pamiętaj, że zapisy w brudnopisie nie podlegają ocenie.
6. Możesz korzystać ze słowników językowych.
7. Wypełnij tę część karty odpowiedzi, którą koduje zdający. Nie wpisuj żadnych znaków w części przeznaczonej dla egzaminatora.
8. Na karcie odpowiedzi wpisz swoją datę urodzenia i PESEL. Zamaluj ■ pola odpowiadające cyfrom numeru PESEL. Błędne zaznaczenie otocz kółkiem ⊙ i zaznacz właściwe.

Za rozwiązanie
wszystkich zadań
można otrzymać
łącznie **70 punktów**

Życzymy powodzenia!

21 za część 1
49 za część 2

Wypełnia zdający przed
rozpoczęciem pracy

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

PESEL ZDAJĄCEGO

--	--	--	--

KOD
ZDAJĄCEGO

Ча́сць I – rozumienie czytanego tekstu

Прачытай уважліва тэкст Святланы Кошур і адкажы на пытанні. Пішы каратка, згодна з патрабаваннямі.

Святлана Кошур

*Славуты майстар фатаграфіі вяртаецца ў свой Асташын,
або Дзе нарадзіўся Ян Булгак?
(скарочана)*

1. Імя аднаго з першых класікаў мастацкага фотаздымка Яна Булгака становіцца ўсё больш вядомым у Беларусі. Артыкулы пра яго змешчаны ў нашых энцыклапедычных выданнях. Да 125-годдзя з дня нараджэння польскага і беларускага фотамайстра, краязнаўца і этнографа ў шэрагу беларускіх перыядычных выданняў з’явіліся матэрыялы, якія расказвалі пра яго жыццёвы і творчы шлях. (...)
2. Месцам нараджэння Яна Булгака ва ўсіх беларускіх друкаваных крыніцах называецца вёска Асташын Навагрудскага павета. (...) Каб канчаткова высветліць месца нараджэння Яна Булгака звернемся да (...) адной кнігі, якая (...) захоўваецца ў Нацыянальным архіве Беларусі. Гэта выданне Мінскага губернскага статыстычнага камітэта “Спіс землеўладальнікаў Мінскай губерні за 1876 год”. Падкрэслію, што гэта якраз год нараджэння Яна Булгака. Пад № 248 у кнізе значыцца прозвішча ўладальніка маёнтка Асташын Навагрудскага павета Булгака Валерыяна Іванавіча (гэта бацька Яна Булгака). Указваецца таксама, што ён атрымаў гэты маёнтак у спадчыну ў 1865 годзе, што валодае 248 дзесяцінамі зямлі і сам займаецца гаспадаркай. Гэта значыць, што ў 1876 годзе бацька Яна Булгака жыў у сваім маёнтку Асташын Цырынскай воласці, і што менавіта ў гэтым маёнтку ў яго нарадзіўся сын Ян. (...)
3. Прасочым жыццёвы шлях нашага славутага земляка, аўтара выдатных узораў мастацкага фотаздымка. Пасля заканчэння Віленскай класічнай гімназіі ў 1897 г. Ян Булгак паступіў на філасофскі факультэт Ягелонскага (Кракаўскага) універсітэта, які пакінуў праз некаторы час з-за фінансавых цяжкасцей. Пасяліўся ў невялікім маёнтку Перасека, што дастаўся яму ў спадчыну ад маці. Менавіта ў гэты час і адбылося першае знаёмства нашага земляка з фатаграфіяй, якое пазней перарасло ў галоўную справу яго жыцця. Спачатку гэта была спроба дапамагчы жонцы Ганне, якая атрымала фотаапарат у падарунак, зрабіць першыя фотаздымкі, затым – сустрэча ў Чамброве са стрыечным братам Каралем Карповічам, які захапляўся фатаграфіяй і нават праілюстраваў выдатнымі фотаздымкамі свае публікацыі аб прыродзе Навагрудчыны.
4. Неўзабаве фотасправа настолькі захапіла Яна Булгака, што ён стварыў у сваім доме фоталабараторыю, а каб лепш спазнаць сакрэты гэтага рамяства, пачаў перапіску з вядомымі ў той час у Еўропе майстрамі. Сур’ёзна ж займацца мастацкай фатаграфіяй наш зямляк пачаў пад уплывам ураджэнца Валожыншчыны жывапісца Фердынанда Рушчыца, з якім сустрэўся ў Вільні ў 1910 годзе.
5. Потым была паездка ў Дрэздэн, дзе Ян Булгак некалькі месяцаў спасцігаў сакрэты ў нямецкіх майстроў, а вярнуўшыся ў Вільню, у 1912 годзе адкрыў сваю ўласную фотамайстэрню.
6. Яшчэ да гэтай падзеі ён паспеў зрабіць некалькі соцень фотаздымкаў у ваколіцах Навагрудка і іншых мясцінах. Пазней выдаў іх у шасцітомным альбоме пад назвай “Літва ў фатаграфіях Яна Булгака”. На гэтых здымках знайшлі адлюстраванне

памятныя мясціны Беларусі – Навагрудак, Мір, Свіцязь, Нясвіж, Крэва, маляўнічыя пейзажы, сядзібы і іх інтэр’еры, у тым ліку дом Булгакаў у маёнтку Асташын. Да 1919 года Ян Булгак зрабіў шмат фотаздымкаў найбольш цікавых будынкаў у Вільні. Гэтыя работы майстра захаваліся, яны знаходзяцца ў бібліятэцы Акадэміі навук Літвы.

7. На працягу 20 гадоў, з 1919 да 1939, Ян Булгак быў кіраўніком лабараторыі мастацкай фатаграфіі пры Віленскім універсітэце. Шмат разоў ён падарожнічаў па мясцінах з цікавым гістарычным мінулым. На Навагрудчыне ён звычайна спыняўся ў сваіх сваякоў у Чамброве. Гэта дзякуючы яго захапленню, мы сёння можам убачыць, як выглядалі сядзібы ў Райцы, Мірацічах, Варончы, Туганавічах, Чамброве, рынкі ў Навагрудку і Нясвіжы, паплавы над рэкамі Сэрвач і Нёман, а таксама касцёлы, цэрквы, сінагогі і інш.
8. Майстар здолеў зацікавіць фотасправай свайго сына Янку, які стаў яго заўзятым памочнікам. У віленскай майстэрні Яна Булгака была створана вялікая калекцыя фотаздымкаў (некалькі дзесяткаў тысяч), якія друкаваліся ў розных этнаграфічных выданнях і часопісах, сярод іх – працы “Бабулька-беларуска з маёнтка Перасека пад Мінскам”, “Экспурсія на Свіцязь”, “Беларус з-пад Клецка”, “Беларуска з-пад Клецка ў народным строі з самаробнага сукна”, “Жабракі-беларусы пад Мінскам”.
9. Ян Булгак быў не толькі майстрам мастацкай фатаграфіі, але і заснавальнікам, старшынёй Віленскага і Польскага фотаклубаў, пазней – старшынёй Саюза польскіх мастакоў-фатографістаў, а таксама тэарэтыкам “фатаграфікі” (так з лёгкай рукі маэстра пачалі называць мастацкую фатаграфію).
10. Свой погляд на фатаграфію як від мастацтва Ян Булгак выказаў у кнігах “Фатаграфіка: Нарыс мастацкай фатаграфіі” (1931), “Тэхніка брону” (1933), “Эстэтыка святла: Асновы фатаграфікі” (1936), “Айчынная фатаграфія” (1951). Серыю кніг пад назвай “Вандроўкі фатографа”, якая выходзіла ў 1931 – 1936 гадах, наш зямляк назваў “аповесцямі ў слове і вобразе”. Тут можна знайсці не толькі звесткі пра майстэрства фатаграфіі, але і разважанні аўтара, захопленнага прыгажосцю мясцін, якія яму давалося наведаць. А яшчэ раней, у 1919 годзе, Ян Булгак выдаў у Вільні сваю паэму “Мая зямля”.
11. Фотаработы майстра неаднаразова адзначаліся залатымі і сярэбранымі медалямі на шматлікіх выставах. На жаль, вялікая калекцыя фотаздымкаў Яна Булгака загінула ў час пажару ў 1944 годзе пры вызваленні Вільні. Згарэлі кватэра і фотамайстэрня, а разам з імі – архіў, бібліятэка, рукапісы твораў.
12. Пасля вайны наш зямляк жыў у Варшаве, дзе, вандруючы па краіне, разам з сынам працягваў галоўную справу свайго жыцця, у выніку чаго за пяць апошніх гадоў, адмераных яму лёсам, стварыў каля 8 тысяч фотаздымкаў. Смерць перапыніла яго творчую дзейнасць 4 лютага 1950 года.
13. Сёння спадчына Яна Булгака зберагаецца ў архівах і бібліятэках Літвы, Польшчы, Расіі і Беларусі. Фотамайстар з Асташына пакінуў усім нам вялікі скарб – цудоўныя фотаздымкі, якія даюць магчымасць адчуць подых гісторыі, ажыўляюць у нашых душах пачуццё прыналежнасці і дачынення да мінулага. Таму вельмі хочацца, каб у хуткім часе на радзіме Яна Булгака ў вёсцы Асташын Карэліцкага раёна быў устаноўлены памятны знак як даніна павагі нашаму слаўтаму земляку.

Заданні да тэксту**Заданне 1 (2 пункты)**

Святлана Кошур прысвяціла свой артыкул вядомаму пачынальніку мастацкай фатаграфіі Яну Булгаку. Напішы, чаму яго постаць павінна быць блізкай беларусам.

- а)
- б)

Заданне 2 (3 пункты)

Прадстаў у пунктах асноўныя факты з жыцця Яна Булгака:

- а) да I сусветнай вайны

.....

.....

.....

- б) у міжваенны перыяд

.....

.....

.....

- в) пасля II сусветнай вайны

.....

.....

.....

Заданне 3 (1 пункт)

На аснове 3 і 4 абзацаў пералічы 3 фактары, якія паўплывалі ў жыцці Яна Булгака на выбар прафесіі фатографа.

- а)
- б)
- в)

Заданне 4 (2 пункты)

На аснове 3 і 13 абзацаў адкажы, як разумееш фразеалагізм:

- а) “жыццёвы і творчы шлях” –
-

б) “подых гісторыі” –

Заданне 5 (2 пункты)

На аснове абзацаў 6, 7 і 8 напішы, ў чым заключаецца значэнне Яна Булгака для беларускай культуры.

- а)
- б)
- в)
- г)

Заданне 6 (2 пункты)

На аснове 10 абзаца высветлі значэнне паняцця “аповесці ў слове і вобразе” і напішы да чаго адносіцца гэтая назва.

.....
.....
.....

Заданне 7 (2 пункты)

У якіх месцах можна знайсці працы фотамастака і ў якой форме яны даступныя? (абзацы 6, 8, 13)

- а)
- б)

Заданне 8 (1 пункт)

Пералічы, прынамсі, 3 гістарычныя мясціны, якія фатаграфавалі Ян Булгак.

.....

Заданне 9 (1 пункт)

Сваімі словамі растлумач, як разумееш паняцце “зямляк”, якім аўтар называе Яна Булгака?

.....
.....

Заданне 10 (1 пункт)

Адкажы, пра якое ўшанаванне памяці Яна Булгака ў яго роднай вёсцы марыць Святлана Кошур (13 абзац)?

.....

.....

Заданне 11 (1 пункт)

Падумай і адкажы, якую функцыю паўніць гэты артыкул. Выбери правільны адказ.

- а) экспрэсіўная
- б) інфармацыйная
- в) прапагандысцкая

Заданне 12 (2 пункты)

На аснове тэксту напішы ў двух сказах пра заслугі Яна Булгака для развіцця фатаграфікі (абзацы 7, 9, 10).

.....

.....

.....

.....

Заданне 13 (1 пункт)

Назаві галоўную думку артыкула.

.....

Ча́сць II – пісанне ўласнага тэксту ў з’вязку з тэкстам літэрацкім замесчаным ў аркушы.

У гэтай частцы знаходзяцца два тэматы. Выбярз адзін і напішы выпрацаванне. Выбраны тэмац падкрэслі.

Тэма 1: Зубр як “цар пушчы” і сучасная цывілізацыя. Прадстаў адносіны чалавек–зубр на аснове фрагмента прозы Уладзіміра Караткевіча “Зямля пад белымі крыламі”.

Уладзімір Караткевіч

Зямля пад белымі крыламі

[...] Беларусь паступова бяднела звярамі. Зубр, які сустракаўся ў Палессі і на поўдні Прыдняпроўя яшчэ ў XVIII ст., быў выбіты і збярогся толькі ў Белавежы. [...]

Пушча аглухла ад стрэлаў. Хрыпелі праз кроў дзікі, біліся ў сутаргах алені і рахманья даніэлі, цяжка валіліся на зямлю і моўчкі паміралі зубры (зубр заўсёды памірае моўчкі, не прыніжае сябе нават у смяротны час, трымаецца гонару). [...]

У 1921 годзе нехта Барталамей Шпакоўскі забіў апошняга зубра, у 1923 г. на парыжскім міжнародным кангрэсе аховы прыроды выявілі, што на зямлі засталася 52 зубры, прададзеныя ў свой час з Белавежы ў запаркі і паркі заходніх арыстакратаў і магнатаў прамысловасці. Некаторых з іх купілі і ў 1929 г. зноў завезлі на радзіму, адкуль калісьці прадалі, у Пушчу. Зараз на беларускай палове запаведніка [...] налічваецца семдзесят (па звестках 1970 г.) зуброў, ды шмат яшчэ перавезлі ў некаторыя другія запаведнікі краіны і за мяжу. Каб разводзіліся. Каб не рызыкаваць “адзіным месцам абітання” каштоўнай жывёлы.

Белавежскія зубры, якія нарадзіліся ў Польшчы, носяць імёны, якія пачынаюцца на літару “п”. Тыя, што нарадзіліся на Беларусі, маюць імёны, першая літара якіх – “б” (напрыклад, Борус).

[...] Зубр дужа цікавы звер. Засведчаны, напрыклад, факт з пачатку XIX ст. Нейкі шляхціц вяртаўся дужа п’яны з гулянку пушчанскай дарогай і, вядома, заснуў у санках, зашыўшыся ў сена. Зубр падышоў, асцярожна паддзеў чалавека рагамі і выкаціў у снег. У таго адразу і хмель прапаў. Коні не збаяліся зубра. Як ступалі дагэтуль, так ступалі і далей. Зубр ішоў за санкамі і еў сена. А шляхціц валокся за ім па снезе і гарлаў:

- Жываціна ты подлая! Карова ты халерная! Аддай, кажу! Апсік (як на ката)! Каб цябе самога так выкаціла, як ты мяне выкаціў...

Зубр не звяртаючы ўвагі, “уклаў” (з’еў) усё сена і пайшоў у лес.

Раскажу яшчэ некалькі выпадкаў, сведкам якіх быў я сам.

У пушчы зуброў трымаюць па-рознаму. Ля галоўнага будынка (там гасцініца, рэстаран, музей) ёсць нешта накшталт запарка: вялікія вальеры, у якіх звяры жывуць у максімальна прыбліжаных да натуральнага свайго жыцця ўмовах (калі яны вытапчуць траву, агароджа пераносіцца на новае месца, пакуль старое не зарасце). Тут некалькі зуброў, дзікі, алені, лані і іншыя жывёлы пушчы. Гэта каб людзі маглі паглядзець жывёл, не ад’язджаючы, не забіраючыся ў глыб пушчы. Каб не калясілі, не палохалі звяроў, каб сэрца пушчы засталася нечапаным.

Другі спосаб утрымання зуброў – на вялізных агароджаных участках лесу. Так, у прыватнасці, трымаюць матак з маленькімі лабастымі цяляткамі, якія так непаразумела глядзяць на цябе, калі ты падыходзіш.

І, урэшце, значная частка зуброў жыве проста на волі. Едзеш і раптам бачыш сярод зялёнай-зялёнай паляны бурую вялізную тушу. Метры тры даўжынёю, высачэнную, вагою да тоны. Магутны, цяжкі, як гара, горб. Рагастая, лабастая і барадатая галава апушчана. Пасвіцца.

[...] У адзін з першых прыездаў у Пушчу я і мае сябры – мясцовы настаўнік і пісьменнік з Брэста – дужа хацелі ўбачыць зубра на волі. “Дзе мы яго знойдзем? Ходзіць недзе, - казалі нам. – Куды захацеў, туды і пайшоў. Шукайце. Пашанцуе, то ўбачыце. А лепей ідзіце туды. Там тарпаны!”

Рабіць няма чаго, пайшлі ў нетры глядзець тарпанаў. Маленькія мышастыя конікі з раменьчыкам на хрыбціне. Ідзем уздоўж агароджы вялізнага загона. На дарозе – елка-выварацень. Агромністая. Карані з зямлёю стаяць блінам вышынёю паверхі на два. Падыходзяць тарпаны. Нас дзеліць вузкая агароджа. Ідзем да іх, мінаем ёлку, голасна клічам, смяёмся. І тут я, азірнуўшыся, аж пахаладзеў. За спіною (з-за ёлкі не бачылі), метрах у чатырох, мілая сямейка: баця, здаравенны, мама, крыху меншая, і цялятка. Што рабіць? Каб адзін зубр, то хаця вакол дрэва можна было бегаць. А так двох, з двух бакоў дастануць. Скакаць да тарпанаў? Невядома, як яны да гэтага паставяцца. Ды й што зубру такая лядашная загародка?.. На шчасце, звяры не звярнулі на нас увагі. Тады я асмелеў, выйшаў з-за елкі, і сябар сфатаграфаванне мяне і іх. Тыя толькі пакасіліся, аддаляючыся ў пушчу.

Пазней, калі мне давалося памногу бываць там, я заўсёды браў з сабой некалькі газет. Ідзеш, а ён стаіць на паляне, на самай дарозе, і ў вус не дзьме. Адчувае сябе гаспадаром. Адчувае, што галоўны тут ён, а не ты. Запаліш газету і ідзеш, махаеш. Тады ён неахвотна – “ат, не варта звязвацца з рознаю дробяззю” – адыходзіць, дае дарогу...

Да аўтамашыны зубр ставіцца памяркова, але матацыклаў цяпець не можа, яны яго нервуюць. Некалькі разоў зубр так гнаўся за матацыклістамі, што няшчасным ледзь удавалася ўцячы.

Вельмі любяць чыстую ваду. Адночы студэнтка-практыкантка ўмывалася ля студні, з якой пояць зуброў (каб не хадзілі далёка на вадапой), паклала на зруб мыла, а яно ўзяла і ўпала ўніз. Ужо і мыла клятае дасталі, і ваду некалькі разоў да дна вычарпалі, а зубры ўсё адно некалькі тыдняў не пілі з гэтай студні.

Значэнне заградак вакол вялікіх загонаў, дзе ходзіць частка зуброў, чыста сімвалічнае. Зубр лёгка разбівае лбом іхнія бярвенні дыяметрам у 15-20 см. Егер казаў мне: “Як кінецца на агароджу – не ўцякайце далей. Усё адно не ўцячэце”.

І вось які выпадак здарыўся з намі, калі мы здымалі там фільм аб пушчы. Ці то зубра раз’ятрыў строкат “Конваса” ці проста мы яму абрыдлі – кішыць вакол нейкая драбязя! – але ён раптам з цалкам спакойнага стану адразу перайшоў у атаку. Мы, ясна ж, кінуліся хто куды, урасыпную. Добра, што гэта быў проста дэмарш: бык хацеў папалохаць, а не дагнаць. Але рэзультат атрымаўся такі, што мы пасля не маглі апамятацца ад здзіўлення.

Я паспеў скочыць праз агароджу, асістэнт апэратара, уцякаючы, наляцеў на сук і выбіў сабе пярэдні зуб. А апэратара доўга не маглі знайсці, і толькі потым, як з неба, даляцеў да нас ягоны голас.

**Тэма 2: Патрыятычныя і гістарычныя матывы ў вершы Максіма Багдановіча
“Пагоня”. Ахарактарызуй гімнічнасць твора.**

Толькі ў сэрцы трывожным пачую
За краіну радзімую жах, -
Ўспомню Вострую Браму святую
І ваякаў на грозных канях.

Ў белай пене праносяцца коні, -
Рвуцца, мкнуцца і цяжка хрыпяць...
Старадаўняй Літоўскай Пагоні
Не разбіць, не спыніць, не стрымаць.

У бязмерную даль вы ляціце,
А за вамі, прад вамі – гады.
Вы за кім у пагоню спяшыце?
Дзе шляхі вашы йдуць і куды?

Мо яны, Беларусь, панясліся
За тваімі дзяцьмі уздагон,
Што забылі цябе, адракліся,
Прадалі і аддалі ў палон?

Бійце ў сэрцы іх – бійце мячамі,
Не давайце чужынцамі быць!
Хай пачуюць, як сэрца начамі
Аб радзімай старонцы баліць...

Маці родная, Маці-Краіна !
Не усцішыцца гэтакі боль...
Ты прабач. Ты прымі свайго сына,
За Цябе яму ўмерці дазволь!..

Усё лятуць і лятуць тыя коні,
Срэбнай збруяй далёка грымяць...
Старадаўняй Літоўскай Пагоні
Не разбіць, не спыніць, не стрымаць.

1916

CZYSTOPIIS

A series of horizontal dotted lines for writing, enclosed in a vertical line on the right side.

BRUDNOPIS